

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI
III. İSLAM HUKUKU LİSANSÜSTÜ
ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM PROGRAMI

VE

TEBLİĞ ÖZETLERİ

21-22 EKİM 2017

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK MAVİ SALON

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI

III. İSLAM HUKUKU LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM PROGRAMI
21 EKİM CUMARTESİ

09:00-09:30

SELAMLAMA KONUŞMALARI

09:30-10:45

PANEL: MODERN FIKIH ARAŞTIRMALARINDA ÜÇ PROBLEM ALANI:
İKTİSAT, GIDA VE TIP

Moderatör: Prof. Dr. Mürteza BEDİR

Prof. Dr. Servet BAYINDIR

Doç. Dr. Necmettin KIZILKAYA

Dr. Merve Özdemir

Çay-Kahve Arası

11:00-12:30

1. OTURUM: BİYOFIKİH

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Necmettin KIZILKAYA

Hermafroditizm Üzerine: Etik Problemler

Adem AZ

Hekim Hatalarının İslam Hukukundaki Yeri

Şeyma AKARTEPE

İnsan Bedeni Kendisine Tuzak Kurar mı?: Transseksüalizm, Psikiyatrik ve Fikhî Yaklaşım

Tuncay SANDIKÇI

12:30-14:00

Öğle Yemeği

14:00-15:30

2. OTURUM: OSMANLI HUKUKU

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ahmet Hamdi FURAT

16. Yüzyıl Osmanlı'sında Hukuki Hafıza: Mahkemelerde Üretilen Belgelerin Hukukî Statüsü

Murat SARITAŞ

Osmanlılar'da Şurût İlmi: Ali Haydar Efendi Örneği

Ayşe AKTAŞ

II. Meşrutiyet Dönemi Aile Hukukuna Dair Tartışmalar: Mansurizade Said ve İzmirli İsmail Hakkı Örneği

Abdullah KÜSKÜ

İbn Kemal'in Fukaha Tasnifine Dair Bir Okuma Denemesi

Yasir BEYATLI

Çay-Kahve Arası

15:45-17:15

3. OTURUM: KLASİK DOKTRİN TARTIŞMALARI

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet TEMEL

Erken Dönem Hanefi Metinlerinde İne Akdi

Birnur DENİZ

İslam Borçlar Hukukunda Kabz-Sorumluluk İlişkisi

Abdullah DEMİRCİ

Simnânî'nin "Ravzatu'l-Kudât" Adlı Eseri ve Hanefi Edebü'l-Kâdî Literatüründeki Yeri

Halime ÇINAR

Çay-Kahve Arası

17:30- 19:00

4. OTURUM: İSLAM İKTİSADI

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Abdullah DURMUŞ

Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ) ve Fıkha Uygunluk Bakımından Teorik Çerçevesi
Ayşe YILDIRIM

Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku
Açısından Değerlendirilmesi

Nazan KAPICI

Tekâfül Sisteminde Vekalet ve Mudarabe Modelleri

Abdullah ONUR

22 EKİM PAZAR

10:00- 11:30

1. OTURUM: İSLAMÎ FİNANS

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ömer KARAOĞLU

Erken Ödeme İndirimi Hakkındaki Görüşler Çerçevesinde Katılım Bankaları İçin Alternatif Bir Yöntem Önerisi

Batuhan Buğra AKARTEPE

16. Asrın Sonlarında Para ve Mübadele Meselelerine Dair Bir Fıkıh Risalesi: Risâle fi'-Nükûd

Şeyma ÖZDEMİR

Malezya Hac Sandığı'nın (Tabung Hajji) İslami Finansa Katkıları

Yasemin ÇINAR

Çay-Kahve Arası

11:45-13:15

2. OTURUM: HELAL GIDA

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali AYDIN

GDO İhtiva Eden Gıda Maddelerinin Fıkıh İlmi Açısından Tahlili

Mehmet Ali FINDIK

Hayvansal Yem Kaynağı Olarak Rendering Ürünlerinin Fıkhî Açından Değerlendirilmesi

Neslihan Mervenur VURAL

Kanatlı Hayvanların Şoklama Yöntemi ile Kesimi ve Fıkhî Hükümleri

Şaban KÜTÜK

Kanatlı Hayvanların Kuru ve Sulu Yolum Yöntemlerinin Fıkhî Açından Analizi

Ümmü Eymen BALBABA

13:15-14:30

Öğle Yemeği

14:30-16:00

3. OTURUM: ŞAHISLAR- KURUMLAR- MESELELER

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Abdullah TIRABZON

Azınlık Fıkı Tartışmaları (Fiqh al-Aqalliyat)

Muhammed Ali ARSLAN

Zâhid el-Kevserî'nin Fıkha Modern Yaklaşımlara Eleştirisi

Numan KOCAOĞLU

Günümüzde Yeni Ekonomik Şartlar ve Değişen Zenginlik Oranlarına Göre Zekat Nisaplarının Belirlenmesi

Şahin HANCANOV

21EKİM CUMARTESİ

1. OTURUM: BİYOFİKİH

HERMAFRODİTİZM ÜZERİNE : ETİK PROBLEMLER

ADEM AZ, HASEKİ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ

Cinsiyet kavramını biyolojik olarak dört aşamada ele alıyoruz; Kromozomal (Genetik) cinsiyet, gonadal cinsiyet, iç genital cinsiyet ve dış genital cinsiyet. Doktor, yeni doğan bir bebeği eline aldığı anda cinsiyetine; bebeğin dış genitallerine bakarak karar verir. Ama bazen bu dört gelişim aşaması olağan seyrinde devam etmez. Ve dış görünüm bize kişinin cinsiyetini açıkça belirtemez. Bu dört gelişim aşaması arasında farklılık olmasına Hermafroditizm denir. Yani Hermafroditizm aynı insan bedeninde hem kadın hem de erkeğe ait yapıların bir arada bulunması ya da cinsel organın "kadın" ve "erkek" cinsel organına benzememesi olarak da söylenebilir.

Peki böyle bir durumda kişinin cinsiyeti nasıl belirlenebilir? Buna aile mi doktor mu yoksa kişinin kendisi mi karar verir? Peki bu karar ne zaman verilmelidir? Kişinin cinsiyeti karar verilene kadar bebeğe ne isim verilmeli? Nasıl kıyafetler tercih edilmelidir? Erkek ve kadından başka üçüncü bir cinsiyetten bahsedilebilir mi? Dini yaşamında nasıl bir konum alır? Hermafrodit bir kişi, namazı nasıl kılar? Camide ön saflarda mı yer alır yoksa arka saflara mı yerleşmelidir? Tesettürü nasıl olmalı? Vefat ettiğinde cesedi kim yıkar? Kim defneder?

"Hermafroditizm Üzerine: Etik Problemler" tebliğinde bu ve benzeri soruları hep beraber sorup cevaplar arayacağız.

HEKİM HATALARININ İSLAM HUKUKUNDAKİ YERİ

ŞEYMA AKARTEPE, MARMARA ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Hekim hatalarının İslam hukukundaki yerinin ele alınacağı bu çalışma, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için iki bölümde ele alınacaktır. Hekim hatalarının modern hukuk bağlamında ele alındığı birinci bölümde; öncelikle tıbbi hata, komplikasyon, aydınlatılmış onam gibi kavramlar üzerinde durulacak, daha sonra ise tıbbi hata çeşitleri, nedenleri, hekimin bu bağlamda sorumluluğu ve sorumluluğunun sonuçları ayrıntılı olarak incelenecektir. Birinci bölümde hekim hatalarının modern hukuk bağlamında ayrıntılı olarak incelenmesinin ve yeterli epistemik zeminin oluşmasının ardından çalışmanın asıl konusunu oluşturan fikhî açıdan hekim hataları ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle klasik fıkıh eserlerinde geçen hekim çeşitleri ve tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk şartları anlatılacaktır. Bu şekilde konunun klasik fıkıh eserlerindeki konumu tespit edildikten sonra zarar, hata, kusur gibi kavramlar ekseninde tıbbi hata, fikhî perspektiften analiz edilecektir. Son olarak da fikhî açıdan hekimin sorumluluğu ve bu sorumluluğun sonuçları ele alınacaktır. Bu şekilde modern hukuk ve İslam hukuku bağlamında konu ayrıntılı olarak araştırılmış ve bu iki yaklaşımın benzeşen ve ayrışan yönleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş olacaktır.

İNSAN BEDENİ KENDİSİNE TUZAK KURAR MI?: TRANSSEKSÜALİZM, PSİKİYATRİK VE FİKHİ YAKLAŞIM

TUNCAY SANDIKÇI, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Cinsiyet kavramı son çeyrek asırda hem akademik camianın hem de medya, siyaset gibi diğer alanların ilgi odağı olmuş durumdadır. Bu süreçte birçok kavram gündeme gelmiş, zamanla değişmiş, özellikle toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyetin ayrıştırılarak tanımlanmasının ardından cinsiyet, sosyal bilimlerin de en çok ele aldığı meseleler arasında yerini bulmuştur.

Transseksüalizm tarihte ilk defa Alman doktor ve seksolog Magnus Hirschfeld tarafından “sexual intermediaries” şeklinde tanımlanmış ve homoseksüelliten farklı bir grup olarak ortaya konmuştur. Psikiyatrik manada transseksüalite 1980 yılında DSM-III’e giren en yeni tanı gruplarından biri olmuştur. Zamanla transseksüaliteyi karşılayan kavram değişime uğramış ve son olarak DSM X’te “gender dysphoria” olarak tanımlanmıştır.

Bir sosyal aktivizm unsuru olması, İslam toplumlarında kabul göremeyecek bazı davranışlarla beraber anılması/bulunması transseksüalitenin bugüne kadar İslami olarak ele alınmasını ötelemiştir. Günümüzde birçok ülkede farklı boyutlarla tartışılan transseksüalite henüz İslam toplumlarında kapsamlı bir biçimde incelenmemiştir.

Bu çalışmada cinsiyet başlığı altında türetilen kavramlar transseksüalite ile ilişkili olarak ele alınacak ve transseksüalitenin ne olup, ne olmadığı ortaya konacaktır. Transseksüalitenin geçmişten günümüze psikiyatrik perspektifle nasıl ele alındığı incelenecek ve transseksüalitenin sebeplerine dair serdedilen teoriler tartışılacaktır. İslam hukukunda transseksüalitenin nereye tekabül ettiği ve cinsiyet değiştirme operasyonlarının İslam Hukuku’ndaki yeri değerlendirilecektir.

2. OTURUM: OSMANLI HUKUKU

16. YÜZYIL OSMANLISINDA HUKÛKÎ HÂFIZA: MAHKEMEDE ÜRETİLEN YAZILI BELGELERİN HUKÛKÎ STATÜSÜ

MURAT SARITAŞ, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

Yazılı belgeleme tekniklerine erişimin pahalı ve güç olduğu dönemlerde teşekkülünü tamamlayan Hanefî hukuk geleneğinde hukûkî delil olarak yazılı belgelerin değil sözün öne çıkması şaşırtıcı değildir. Bu geleneğe hukukî anlaşmazlıklarda yazılı belgelerin delil olarak kullanılmayacağı prensibinin esas olması mahkemelerin noter fonksiyonu üstlenmesine ve hukukî ilişkilerin mahkemeler kanalıyla kayda geçirilmesi uygulamasının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Gerçekten de kadı sicilleri incelendiğinde kayıtların önemli bir kısmında anlaşmazlığın bulunmadığı görülmektedir. Bu tip durumlarda mahkemeye başvurulmasının amacı, mahkemeden hukukî ilişkinin tarafları arasında anlaşmazlık çıkması durumunda ibrâz edilecek yazılı belge almak olmalıdır. Bu tebliğde 16. yy. Osmanlısında mahkemelerde üretilen belgelerin hukukî statüsü ve fonksiyonu incelenecektir.

OSMANLILAR'DA ŞURÛT İLMİ: ALİ HAYDAR EFENDİ ÖRNEĞİ

AYŞE AKTAŞ, BAYBURT ÜNİVERSİTE İLAHİYAT FAKÜLTESİ ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren uygulanan hukukî işlemlerin yazıya geçirilmesi faaliyeti, ilerleyen dönemlerde müstakil bir ilim dalının konusu haline gelmiştir. "İlm-i şurût" olarak isimlendirilen bu ilim dalı fûru' fıkıh kitaplarında kitabü'ş-şurût başlığı altında incelenirken hicri üçüncü asırdan itibaren ilm-i şurûta dair müstakil eserler yazılmaya başlanmış ve bu konuda geniş bir literatür oluşmuştur. Belgeleme ilmi diyebileceğimiz şurût ilmi günümüzdeki noterlik müessesesinin İslâm hukukundaki adıdır. Osmanlı döneminde yazılan şurût eserlerine "sak mecmuaları" şurût ilmine de "sukûk ilmi" adı verilmiştir. Osmanlı döneminde telif edilen sak mecmualarını önceki dönem şurût eserlerinden ayıran temel özellikler, sak mecmualarında şurût ilminin teorik tartışmalarına, belge düzenlenen meselenin fikhî hükmü ile ilgili farklı görüşlere yer verilmemesi ve belgelerin dilinin Türkçe'ye dönüşmesidir. İlk örnekleri Arapça olan sak mecmualarının dili mahkemelerde belgelerin Türkçe tanzim edilmeye başlamasıyla Türkçe'leşmiştir. Arapça'dan Türkçe'ye geçiş döneminde her iki dilde yazılan belgelere de yer verilmesi belgelerin uzunluklarının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde yazılan eserlerde ağırlıklı olarak ilâm ve hüccetlere yer verilmiş, konuların tasnifinde farklı sıralamalar tercih edilmiştir. Bazı eserlerde fıkıh kitaplarının bölüm başlıklarına uyulmuş bazılarında ise farklı bir yol takip edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada şurût ilminin tarihî gelişimine kısaca yer verildikten sonra Osmanlılar döneminde şurût ilmi, ayrıntılı bir şekilde Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı döneme ayrılarak anlatılacaktır.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ AİLE HUKUKUNA DAİR TARTIŞMALAR: MANSURİZADE SAİD VE İZMİRLİ İSMAİL HAKKI ÖRNEĞİ

ABDULLAH KÜSKÜ, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

1917 Hukuk-ı Aile Kararnâmesinin oluşum safhasında Osmanlı'da hukuk tartışmalarının merkezinde Mansurizade Said Efendinin (1864-1923) olduğu görülmektedir. Mansurizade'nin temel tezi çok eşliliğin ulü'l-emr tarafından yasaklanmasına şer'î bir engel olmadığı iddiasıdır. Bu iddiasını sırasıyla şu üç argümana dayandırmaktadır. İslâm'da çok eşliliğin hükmü caizdir; caiz şer'î bir hüküm değildir; caizde ulü'l-emrin tasarruf yetkisi vardır. Bu tebliğde Mansurizade'nin konu ile ilgili iddiaları İzmirli İsmail Hakkı Bey'in cevapları çerçevesinde incelenecektir. Önceleri döneminin İslâmcıları arasında görülen, *İslâm Mecmuasında* yayınladığı "Taaddüd-i zevcât İslâmiyette men' olunabilir" makalesi ve *Taaddüd-i zevcât'a* dair diğer makalelerindeki görüşleriyle Türkçülere meyleden Mansurizade sonraları İslamcı-Türkçüler arasında sayılmıştır. Yazdığı makalelerinde dönemin Batıcılarından ve modernliğin savunucularından etkilendiği görülen Mansurizade'yi akranlarından ayıran özellik teklif ve iddialarını usûl-i fıkıh zemini içerisinde yapmış olmasıdır. Çok eşliliğin aile hukukuna ait bir mesele olduğu ve Osmanlı'da hukukun şer'î bir hukuk olduğu düşünüldüğünde Mansurizade'nin teklifleri devletin/padişahın şeriata müdahalesi anlamına geldiği görülmektedir. Hem şer'î sistem içerisinden konuşup hem de devletin fıkha müdahale etmesi yönündeki talepleri doğal olarak gelenekçi ilim adamları tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Mansurizade'nin temel argümanlarına tenkit yazıları kaleme alınmış, ulü'l-emri ve toplumu yönlendirici fikirlerinin tesiri kırılmaya çalışılmıştır. Kendisine yönelik tenkit ve ret yazıları kaleme alan ve ciddi itirazlarda bulunan İzmirli İsmail Hakkı Bey'in makaleleri bu tebliğde Mansurizade'nin görüşlerinin kritik edilmesinde temel başvuru kaynağı kabul edilmiştir. Tebliğde Tanzimat sonrası hukuk tartışmaları bağlamında Mansurizade ve İzmirli'nin Hukuk-ı Aile Kararnamesinin oluşum safhasındaki polemigi mercek altına alınmıştır. Aynı zamanda döneme ait temel kaynaklar da taranarak hem Mansurizade'nin görüşlerinin hem de İzmirli'nin eleştirilerinin resmi olarak hazırlanan kararnameye tesirleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

İBN KEMÂL PAŞA'NIN FUKAHÂ TASNİFİNE DAİR BİR OKUMA DENEMESİ

YASİR BEYATLI, BARTIN ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

Yaşadığı dönemde ilmî ve siyasî hayatında tartışmasız etkin bir rolü bulunan İbn Kemâl Paşa, yazdıklarıyla kendinden sonra da adından söz ettirmiş bir Osmanlı Şeyhülislamı'dır. O, yazdığı risaleler ve verdiği fetvalarla halkın dini ve toplumsal meselelerini çözüme kavuşturmaya çalışmak yanında, siyasi meselerle de ilgilenmiştir. İşte bu şekilde zamanının problemlerinden biri olan zürri vakfın kuruluşunda kullanılan "çocukların çocukları" lafzının kızların çocuklarını kapsayıp kapsamadığıyla ilgili sultan tarafından kendisine soru yöneltilmesi üzerine yazdığı risâlesinin sonunda, problemin çözümünü temellendirmek adına bir fukahâ tasnifi yapmıştır. İlk defa böyle bir sınıflandırma yapmış olan İbn Kemâl Paşa'nın bu tasnifi, kendisine ek olduğu risaleden daha çok şöhret bulmuş ve çoğu zaman ayrı bir risâle gibi değerlendirilmiştir. Kendisinden sonra Hanefî mezhebi ulemasına dair tabakât tasnif eden ulemanın birçoğu tarafından hüsn-ü kabul ile karşılanan bu tasnif kimi isimlerce de eleştirilere maruz kalmıştır. Biz bu tebliğde İbn Kemâl'in yaptığı fukaha tasnifine, tasnifi kabul ve reddedenlere, tasnife yöneltilen eleştirilere kısaca temas ederek tasnifin tarihi vakıyı yansıtır yansıtmadığı üzerinde duracak ve İbn Kemâl'in bu tasnif ile bize ne söylemek istediğine dair bir okuma denemesi yapmaya çalışacağız.

3. OTURUM: KLASİK DOKTRİN TARTIŞMALARI

ERKEN DÖNEM HANEFİ METİNLERİNDE İNE AKDİ

BİRNUR DENİZ, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

İne akdi özellikle Osmanlı'da uygulanan muamele-i şeriyye münasebetiyle çokça tartışılmıştır. İne akdinin hükmüne dair mezhep imamlarından kaviller aktarılsa da, bu kaviller doğrudan mezhebin temel metinlerinden değil, genellikle hicrî altı ve yedinci yüzyıllardaki, daha sonraki yüzyıllarda yaşamış müelliflerin eserlerinden nakledilmiştir. Ayrıca İne akdinin mahiyeti de, net olarak ortaya konmamıştır. İne denilerek birbirinden farklı şekillerde akitler tasvir edilmiş ve imamların İne dediğinde ne kastettiği tam olarak anlaşılamamıştır. Söz konusu durum sebebiyle bu tebliğde, İne akdine dair mezhep imamlarının kavillerinin Hanefî mezhebinin temel metinlerinde ne şekilde yer aldığı incelenecektir. Erken dönem Hanefî fıkıh kitaplarında İne akdi hakkında ne hüküm verildiğine bakılacaktır. Tebliği iki kısımdan oluşacaktır. İlk kısımda Hanefî kurucu metinleri olarak adlandırabileceğimiz zahirü'r-rivaye eserlerinde meselenin nasıl işlediği ve mezhep imamlarının İne hakkındaki görüşleri ortaya konmaya çalışılacaktır. İkinci ise erken dönemde yaşamış Hanefî müellif Hassâf'ın Kitabu'l Hiyel'de hile olarak sunduğu ve İne akdi ile paralellik arz eden satış şekilleri incelenecektir. Bu şekilde erken dönem olarak ifade ettiğimiz hicrî iki ve üçüncü yüzyıllarda fikhî bir mesele olarak İne akdine nasıl yaklaşıldığına dair bir perspektif sunulmaya ve İne akdinin mahiyeti hakkındaki belirsizlik mümkün olduğunca giderilmeye çalışılacaktır.

İSLAM BORÇLAR HUKUKUNDA KABZ-SORUMLULUK İLİŞKİSİ

ABDULLAH DEMİRCİ, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

Günümüzde İslam hukuku alanında en fazla araştırma yapılan dallardan biri olan borçlar hukuku, sosyal hayatın büyük bir bölümünü kapsamaktadır. İnsan fitratı gereği özellikle mali alışverişlerde tarafların çekişmeye ve anlaşmazlığa düşmesi, diğer tasarruflara nazaran daha olasıdır. İşte bu sebeple meydana gelecek bu tür anlaşmazlıkların aşılabilmesi için İslam hukukunda belli başlı kurallar konulmuş ve kapsamlı teoriler geliştirilmiştir. Alışverişlerde taraflar arası birçok nedene bağlı olarak çeşitli ihtilaflar baş gösterse de biz bu çalışmamızda sadece malın hasar görmesi neticesi oluşan zararın sorumluluğundan kaynaklanan ihtilafları çözmek üzere akitlerde malın sorumluluğu üzerinde yoğunlaşacağız.

Bu tebliğin amacı, akitlerde akit konusu malın sorumluluğunun taraflardan hangisine ait olduğunu, kabz-sorumluluk ilişkisi çerçevesinde tespit etmektir. Bu bağlamda ilk olarak akitlerde sorumluluk kavramı, çeşitleri ve ehliyeti detaylı bir şekilde İslam hukukunu oluşturan dört ana mezhebin gerek modern gerek klasik kaynaklarına müracaat edilerek ve yer yer pozitif hukuktan da bilgiler ilave edilerek incelenecektir. Ayrıca modern hukukta akit sorumluluğu ve akit dışı sorumluluk şeklinde ele alınan sorumluluk çeşitlerinin İslam hukukundaki yeri ve sınıflandırılması da çalışmamızın bir parçasını oluşturmaktadır.

Akitler özelinde sorumlulukla iç içe olan kabz eylemi de malın hasar görmesinden dolayı taraflar arası meydana gelmesi muhtemel anlaşmazlıkların çözümünde oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. İslam borçlar hukukunda akitler, biri icap diğeri kabul olmak üzere tarafların karşılıklı irade beyanları sonucu oluşan tasarruflardır. Bunun yanında akdin oluşmasında ilave şartlar aransa da akit konusu malın veya menfaatin yahut semenin karşı tarafa teslimi şart olmayıp irade beyanı sonrasında oluşan bir yükümlülükten ibarettir. Malın veya semenin karşı tarafa teslim edilmesi bu yükümlülüğü devretmek anlamına geldiği gibi bundan sonra doğacak hasarların sorumluluğunu da devretmeyi gerektirmektedir. Aynı şekilde sözkonusu malı veya semeni karşı tarafın kabz etmesi de bu yükümlülük ve sorumluluğu kendi uhdesine geçirmeyi ifade eder. Bu çerçevede çalışmamızın ikinci bölümü kabzla ilgili olacaktır. Kabzın tanımı, mahiyeti ve çeşitleri ele alındıktan sonra hukuki etkileri etraflıca incelenecektir.

SİMNÂNÎ'NİN "RAVZATU'L-KUDÂT" ADLI ESERİ VE HANEFİ EDEBÜ'L-KÂDÎ LİTERATÜRÜNDEKİ YERİ

HALİME ÇINAR, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

Devletlerin bekası için önemli olan adalet, İslam toplumlarında dinin de bir gereği olması dolayısıyla ilk dönemlerinden itibaren önemini koruyan bir olgu olmuştur. Adaletin korunmasının hukuki hayattaki temsilcisi olan kâdî ve bağlı olduğu yargı sistemi bu yüzden adalet açısından üzerinde hassasiyet gösterilen bir konuma sahiptir. Adaletin sağlanabilmesi, hakkın hak sahibine en güzel şekilde teslim edilebilmesi için yargı alanın tâbi olması gereken kuralların belirlenmesine gayret gösterilmiştir. kâdînin uyması gereken kuralları, yargılama hukuku ve adliye teşkilatıyla ilgili meseleleri ele alan zengin bir hukuk nazariyesi ve literatürü oluşmuştur.

Bu alanda eser kaleme alan bir müellif de hicrî V. yüzyılda Abbasî Hilafet merkezi olan Bağdat'ta yaşayan Simnânî'dir. "Ravzatü'l-Kudât ve Tariku'n-Necât" adlı edebü'l-kâdî türü eserinin baş kısmında ayrıntılı olarak kâdî ve dava ile ilgili meselelere yer vermiştir. Ardından ele alınan müstakil fürû fıkıh başlıkları, kâdîlar merkezli genel bir tarih bölümüne yer vermesi gibi muhteva açısından taşıdığı zenginliğin yanında kitabındaki yeni sistematığı ile de dikkat çekmektedir. Ayrıca müellifin, dönemin Kâdî'l-Kudât'ı meşhur Dâmeğânî (el-Kebîr) ile olan yakın ilişkisi, eseri hukuk tarihi açısından da değerli kılacak bilgiler içermesini sağlamıştır. Bu tebliğde Simnânî'nin "Ravzatü'l-Kudât" adlı eseri muhteva ve üslup açısından değerlendirilecek ve eserin edebü'l-kâdî literatürüne yeni bir form kazandırmış olma ihtimali üzerinde durulacaktır. Tebliğ ile Türkçe literatürde daha önce çalışılmamış olan müellif ve hacimli eserinin tanıtılması da amaçlanmaktadır.

4. OTURUM: İSLAM İKTİSADI

VARLIK KİRALAMA ŞİRKETİ (VKŞ) VE FIKHA UYGUNLUK BAKIMINDAN TEORİK ÇERÇEVESİ

AYŞE YILDIRIM, MARMARA ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Sukuk ve onun bir tarafını veya cüzünü temsilen ortaya çıkmış olan VKŞ, modern dönemde İslâm dünyasının üzerinde en fazla durduğu iktisat konularının başında yer almasına rağmen, konu hala tatminkar bir açıklığa kavuşturulabilmiş değildir. İslam'da faizin yasak olmasına bağlı olarak gelişen, günümüz piyasasına alternatif bir finansman aracı olarak geliştirilmiş olan Sukuk ve buna bağlı olarak ortaya çıkmış olan bu yeni terim, klasik kaynaklarımızda yer alan bir kavram olmadığı için ilk olarak Sermaye Piyasası Kurumu tarafından yayımlanan Kira Sertifikaları tebliğinde yer almıştır. İslami menkul kıymetler içerisinde en çok rağbet gören ve ülkemizde bu anlamda tek uygulama örneği olan icare sukukuna dayalı olarak yayımlanan bu tebliğe göre VKŞ, münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumunu ifade eder.

Arap dünyasında الشركة ذات الغرض الخاص, İngilizlerde Special Purpose Company (SPC), Amerika'da Special Purpose Entity (SPE) olarak isimlendirilen bu kurum hakkında ismi kadar taşıdığı mahiyet itibariyle de farklı görüşler ortaya atılmıştır. Buna göre kimilerine göre şirket olan bu kurum kimilerine göre bir kuruluş kimilerine göre yedi emin görevi yapan bir emanetçi, kimilerine göre ise sadece bir araçtır. Ülkemizde ise tebliğde yer alan tanımda da görüleceği üzere anonim şirket olarak kabul edilen bu kurum, anonim şirketlerden ayrılan bir kısım yönleri itibariyle sınırlı anonim şirket olarak ifade edilmektedir. Bu şekilde başka bir şirket kurarak araya vasita koymakta ki amaç, sukuka konu varlıklara bir şirket elbisesi giydirmek suretiyle bir kişilik kazandırmaktır. Böylece başka bir hakkın veya talebin konusu olmaksızın vergi, iflas ya da haciz gibi benzeri yükümlülük ve tehlikelerden bu varlıklar korunmuş olur.

Fikhî bakımdan üzerinde durulması gereken husus ise, mevcut bir mal, menfaat veya proje halindeki varlıklar üzerindeki şayi ortaklığın ihracını sağlayan VKŞ'lerin ihracı gerçekleştirilmeden önceki ihraca konu bu varlıklar üzerinde gerçek bir mülkiyet hakkına sahip olup olmadığı hususudur. Nitekim kimilerine göre VKŞ ile kaynak kuruluş denilen bu varlıkların maliki ya da işletmecisi arasında reel bir ticaret mevcut değildir. Zira söz konusu varlıkları kaynak kuruluştan satın alan VKŞ'nin bu varlıkları sözleşme bitiminde satmama hakkı olmadığı gibi o günkü piyasa şartlarına göre oluşacak yeni fiyattan satma hakkı da bulunmamaktadır. Bu tür gerçekte fikhin birçok hükmüne aykırı olarak mal veya menfaat satımı görüntüsüne büründürülmüş sukuk uygulamalarına karşılık verilen kararlarda varlığın mülkiyetinin riski de içerir şekilde gerçek anlamda yatırımcılara ait olması gerektiği üzerinde durulur. Ayrıca doğrudan ya da dolaylı yollarda anapara garantisi içermemesi gerektiği de özellikle vurgulanır.

Diğer taraftan VKŞ'nin ihraç ettiği kıymetli evrakları satın alan yatırımcıların VKŞ nezdindeki bu hisseye dayalı hakları da tartışma konularından bir diğeridir. Zira iç işleyişinde kaynak kuruluşa bağlı olarak onun maslahatı gerçekleştirmek üzere kurulmuş VKŞ'nin kendisinde barındırdığı sukuka konu mal üzerinde hisse sahibi olan yatırımcıların da menfaatlerini gözetmek durumundadır. Dolayısıyla bu tebliğ, VKŞ'nin mahiyetini ve hükmünü tespit gayesiyle mevcut sistemin fikhî açıdan analizini yapmayı hedeflemektedir.

KATILIM BANKALARININ MURABAHA İŞLEMLERİNDE MALIN KABZI MESELESİNİN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

NAZAN KAPICI, SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

20. yüzyılda köklü bir şekilde değişen dünya düzeniyle ve kapitalist/liberal ekonomik sistemin güç kazanmasıyla birlikte toplumların ve bireylerin ticaret, para ve tüketim anlayışlarında da ciddi değişimler gerçekleşmiştir. Söz konusu değişim ve kırılmalar neticesinde şekillenen modern ekonomik sistemde bankalar daha güçlü bir şekilde yer almışlar ve eskiye oranla faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Faizli kredi sistemi üzerine kurulu olan bu bankalar nicelik olarak da artmış, İslam ülkeleri de dahil olmak üzere pek çok ülkede varlık göstermeye başlamışlardır. İslam dininde yasaklanmış olan faize dayalı konvansiyonel bankacılık sisteminin İslam ülkelerinde faaliyet gösteriyor olması Müslümanları rahatsız etmiş ve alimleri bu konuda çözüm arayışına sevk etmiştir. Bu arayışın neticesi olarak günümüzde “katılım bankacılığı” veya “faizsiz bankacılık” diye isimlendirilen bankacılık sistemi İslam ülkelerinde uygulanmaya başlamıştır. Etkin bir biçimde faaliyet gösteren konvansiyonel bankaların İslami bir alternatifi olarak görülen katılım bankalarında mevduat işlemleri karz-ı hasen, murabaha, icare, müşareke ve mudarebe gibi İslam dininde izin verilen alışveriş şekillerine dayalı olarak yürütülmektedir.

Varlıklarını sürdürebilmek için aynı piyasada faaliyet gösteren konvansiyonel bankalarla rekabet etmek zorunda olan katılım bankaları, zaman içinde İslami kurallara göre hareket etme şiarından bazı tavizler vermişlerdir. İslam alimlerinin bir kısmı tarafından bu bankaların kuruluş amacına halel getirecek nitelikte görülen bu tavizler zaman içinde problem halini alarak ulemanın gündemine oturmuş ve bu minvalde pek çok çalışma kaleme alınmıştır. Katılım bankalarının, kredi vermek amacıyla sıkça başvurduğu murabaha uygulamasında malı fiilen teslim almadan ve fatura, tapu gibi belgeleri kendi adına düzenletmeden müşteriye satması da bu tavizler arasında yer almaktadır. Katılım bankalarının depolama, nakliye ve vergi gibi masrafları azaltarak kâr oranlarını artırmak amacıyla başvurduğu bu uygulama, bazı alimler tarafından İslam’da satım akdinin gereklerinden olan kabz unsurunu ihlal ettiği ve bankayı, diğer bankalar gibi sıradan bir finansör durumuna getirdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler çerçevesinde çalışmada gayrimenkul ve menkul mallarda teslimin ne ile gerçekleşeceği, bankanın teslim için müşterisine vekalet vermesinin caiz olup olmadığı, tapu ve ruhsat gibi kayıtların kabz yerine geçip geçmediği, kabzedilmeyen mal üzerinde ne gibi tasarruflar yapılabileceği sorularına cevap aranmıştır.

TEKÂFÜL SİSTEMİNDE VEKALET VE MUDARABE MODELLERİ

ABDULLAH ONUR, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

İnsanlık tarihi boyunca şahıslar, risklerini pek çok kişiye yayma çabası içinde olmuşlardır. 14. yüzyılda Batı'da oluşturulan sigorta, böyle bir çabanın ürünüdür. Müslüman coğrafyada ilk dönemlerden sonra yaşanan yardımlaşma boşluğu, son dönemde sigorta ile kapatılmaya çalışılmıştır. Fakat incelemeye alınan sigorta akdi, çoğunluk muasır alim tarafından İslam hukukuna muhalif bulunmuştur. Sigortaya alternatif olarak araştırmalar ve sempozyumlar neticesi meydana getirilen tekâfül sistemi ise İslam hukukuna uygun bir şekilde 20. yüzyılda oluşturulmuştur. Bu makalede tekâfül sisteminde vekaletin uygulanabilirliği klasik kaynaklarımıza göre incelenmekte ve sistem vekalet akdi çerçevesinde tanıtılmaktadır. Öte yandan tekâfül sisteminde uygulanan vekalet akdine yöneltilen tenkitler ele alınmaktadır. Sonuçta sistemde uygulanan vekalet akdinin İslam hukukuna muhalif olmadığına kanaat getirilmektedir.

22 EKİM PAZAR

1.OTURUM: İSLAMÎ FİNANS

ERKEN ÖDEME İNDİRİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER ÇERÇEVESİNDE KATILIM BANKALARI İÇİN ALTERNATİF BİR UYGULAMA ÖNERİSİ

BATUHAN B. AKARTEPE, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ABD ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

Borçlanmayla ticaret, eski bir uygulama olmasına rağmen ekonomik sistemde meydana gelen değişikliklerle birlikte piyasada satışa sunulan malların fiyatlarında ciddi artışlar yaşanmış ve insanların tasarrufları ile ihtiyaç duyduğu ürünleri peşin olarak temin edebilmesi durumundan ihtiyaçların borçlanma yoluyla giderilmesi durumunun hakim olduğu bir düzene geçilmiştir. Hiç şüphesiz bu durumun ekonomiye hakim olmasında teknolojik gelişmeler ile ihtiyaç duyulan ürünlerin teknik donanımının artırılması ve bunun sonucu olarak aynı oranda fiyatların da artış göstermesinin etkisi bulunmakla birlikte, insanların ihtiyaçlarının ötesinde istekleri doğrultusunda ve aceleci bir tavırla ticari ilişkilere girişmesi de önemli bir rol oynamaktadır. Şöyle ki, insanların mevcut tasarruflarını ve ihtiyaç seviyelerini göz ardı ederek yeterli birikimi elde etmeden önce daha donanımlı ve daha lüks olana sahip olma isteği zorunlu olarak borçlanma ekonomisinin hakim olması sonucunu doğurmuştur.

Borçlu konumundaki tarafın ödeme gücüne göre borçlar zamanında ödenebildiği gibi vadesinden sonra da ödenebilmektedir. Ayrıca ödeme gücü iyi olan kişilerin borçlarını vadesinden önce ödemesi de gündeme gelmektedir. Borçların erken ödenmesi konusunda *Tüketiminin Korunması Hakkında Kanun*'da bazı düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte konunun fikhî açıdan değerlendirilmesi ayrıntılı olarak yapılmış değildir. Fikhî açısından erken ödemeye dair tek bir hüküm bulunmamaktadır. Borç ilişkisinin niteliğine göre erken ödemeye verilecek hüküm değişmektedir. Bu tebliğde erken ödemeye dair görüşler Hanefi mezhebi esas alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Erken ödemeye dair hükümler ortaya konulduktan sonra katılım bankaları için erken ödeme konusunda alternatif bir çözüm önerisi sunulacaktır.

16. ASRIN SONLARINDA OSMANLI'DA PARA VE MÜBADELE MESELELERİNE DAİR BİR FIKIH RİSALESİ: RİSALE Fİ'N-NÜKÛD

ŞEYMA ÖZDEMİR, MARMARA ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ DOKTORA ÖĞRENCİSİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yüzyılı dikkat çekici değişimlere şahit olmuştur. Yüzyılın özellikle ikinci yarısında görülen nüfus artışı, fiyat yükselişleri, uzun süreli askerî mücadeleler ve yabancı gümüş paralardaki artış Osmanlı para düzenini ve değerlerini etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel gümüş para birimi olan akçenin değeri yüzyılın ikinci yarısından itibaren istikrarsızlık göstermiş, resmî ve rayiç kurlar arasında tutarsızlıklar meydana gelmiştir. Bu tutarsızlığın da birçok alanda farklı tezahürleri olmuştur. Devlet gerek tutarsızlığı gerekse de tutarsızlığın meydana getirdiği sorunları ortadan kaldırmak amacıyla 1585 dolaylarında akçenin gümüş içeriğini kayda değer miktarda azaltmak suretiyle tağşış uygulamıştır. Böylelikle akçenin diğer para birimleri karşısındaki değeri düşürülmüştür. Günlük ödemelerde ve mübadele işlemlerinde geniş çaplı kullanımı olan akçenin değerindeki bu değişim malî akitlere etki etmiş ve halk arasında kurlar konusunda anlaşmazlıklar meydana getirmiştir. Bu anlaşmazlıkları dönemin kadı sicillerinde ve diğer resmî kayıtlarında okumak mümkündür. Bu tebliğ, yaşanan sorunların uzantısı olarak Hanefî âlimi Şemseddin Timurtâşî'nin (v.1599) dönemindeki para ve mübadele hareketlerine dair hukukî tahlillerini kaleme aldığı Nükûd Risalesi'ni ele alacaktır. Tam ismi *Risâletü Bezli'l-mechûd fî tahrîri es'ileti tegayyürî'n-nükûd* olan bu risalede Timurtâşî, 16. yüzyılın sonlarında sikkelerin değerindeki değişmelerin özellikle muâmele-i şer'iyeye gibi akitlerde meydana getirdiği problemleri tasnif ve tahlil eder. Risale ayrıca, dönemin para ve mübadele sorunlarının kaynaklarından birinin de kadınların hüküm verme usûlündeki farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Müellif tespit ettiği fetva ve hüküm verme usûlündeki farklılıkları temele alarak bir çözüm önerisi de sunmuştur. Bu tespit iktisat tarihçilerinin dönemin sorunlarına dair daha önce tespit edemediği bir yön olması hasebiyle önemli görülmektedir. Tebliğde hem müellifin tahlilleri hem de çözüm önerisi aktarılıp dönemin şartlarıyla beraber değerlendirilecektir.

MALEZYA HAC SANDIĞI(TABUNG HAJJİ)'NİN İSLAMİ FİNANSA KATKILARI

YASEMİN ÇINAR, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Tabung Hajji (TH) “Lembaga Urusan dan Tabung Hajji Malaysia”nın kısaltılmış hali olup tercümesi şu şekildedir; “ Malezya Hac Fonu ve Organizasyon Kurulu”. Tabung Hajji müessesesi kendi tarzında dünyada tektir. Malezya’daki hacı adaylarının hac için ellerinde olan birikimlerini faizle çalışmayan, kâr getirisi de olabilen bir banka veya kuruma yatırma imkânı sunulması ve yatırılan birikimlerden elde edilecek olan gelirin hem yatırımcılarla paylaşılması hem de Hac masraflarının karşılanması amacıyla kurulmuştur.Fon bugün gelişerek Müslümanların yararına çalışan büyük bir yatırım ve birikim şirketi olmuştur.Tabunğ Hajji modern İslami finansal bir enstitü olarak son derece başarılı olmuştur. Bu, kentsel ve kırsal alanda yaşayan Müslüman toplulukları birikim yapmaya teşvik etme aracı olarak güzel bir örnektir. Tabunğ Hajji'nin tek bir hac organizasyonu olarak şirketleşmesi ve Malezya'nın her tarafında bulunan şubeleri ile samimi bir şekilde çalışması, hacıların Kutsal topraklara gidiş dönüşlerinin idare edilmesini kolaylaştırmıştır. Böylece Tabunğ Hajji Müslümanlar ile halk arasında sosyal ve ekonomik bir bağ oluşturmuştur. Tabunğ Hajji olağanüstü başarılı bir finansal enstitü olarak İslam'ın ekonomik gelişmeyi desteklediğini kanıtlamıştır ve bu da başka kuruluşlar için örnek teşkil etmiştir. Bu kurul günümüzde büyük ekonomik bir müessese olarak kabul edilerek, büyük bir takdir ve beğeni kazanmıştır. Kendi alanında eşi benzeri olmayan bir kurum olma özelliğini taşımaktadır.Fon İslami bir yatırım kurumu olmasının yanı sıra Malezya’da bulunan lider yatırım kurumlarından birisidir.Yapılan ölçümler Tabunğ Hajji’nin piyasa değerinin en az 1.000.000.000/bir milyar dolar olduğunu gösteriyor. Aynı zamanda bu yatırımlar sürekli artmaktadır ve yıllık artışı 40 – 50 milyon dolar arasında değişir. Hac Fonu yıllar içerisinde, İslami bir yatırım kurumu olması itibarı ile sahip olduğu konumunun yanı sıra sermaye yönetimi alanındaki engin tecrübeleri olan bir kurum olarak itibarını kökleştirmeyi başarmıştır.

2. OTURUM: HELAL GIDA

GDO İHTİVA EDEN GIDA MADDELERİNİN FIKIH İLMİ AÇISINDAN TAHLİLİ

MEHMET ALİ FINDIK, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

Bu tebliğde, son yıllarda tarım, gıda ve ilaç sektöründe büyük tartışmalara konu olan GDO'lu ürünlerin nasıl bir fikhî zeminde ele alınıp incelenmesi gerektiği konusu, mevcut bilimsel veriler ve ileri sürülen farklı iddialar da dikkate alınarak etraflıca değerlendirilmeye çalışılacaktır. Modern dönemde bir çok alanda ortaya çıkan yenilikler, sunmuş olduğu imkanlar ve sağlamış olduğu kolaylıkların da büyük etkisiyle insanoğlunu farklı bir yaşam tarzı benimsemeye ve asırlardır kullanmış oldukları geleneksel yöntemleri terk ederek bilimsel çalışmalar ve teknolojik gelişmeler ışığında yeni yöntemler belirlemeye sevk etmiştir. Bu yeni yöntem belirleme arayışlarının etkili olduğu alanlardan biri de tarım ve gıda sektörüdür. Özellikle de Biyoteknoloji biliminde yaşanan muazzam gelişmeler ve canlıların sahip oldukları karakteristik özelliklerin kendi hücrelerinde var olan genler tarafından kodlandığı tespit edilip bu gen dizilimindeki şifrelerin çözülmesi, bilim dünyasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Akabinde, gen transfer yöntemiyle canlılara yeni özellikler kazandırılabilceği düşüncesi benimsenerek bu hususta bir çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Artık günümüzde; kısaca, bir canlıda bulunan bir genin başka bir canlıya aktarılması şeklinde ifade edilen ancak birçok türeviyle birlikte bundan çok daha fazlasını ifade eden ve kısaca GDO olarak adlandırılan genetiği değiştirilmiş organizmalar, son günlerde dünya gündeminin önemli bir konusu haline gelmiştir. Biyoteknolojinin en ses getiren ürünü olan GDO'lar, ilk olarak insülin üretiminde denenmiş ve başarı elde edildikten sonra aşı üretiminde de kullanılmıştır. Daha sonra, bazı çevreler tarafından, birçok fayda sağlayacağı iddia edilerek bazı bitki ve hayvan türlerinde de genetik müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Ancak insanoğlunun en temel besin kaynağı olan bu iki ürün çeşidine yönelik gerçekleştirilen genetik müdahaleler büyük tartışmalara neden olmuş ve GDO yanlıları ve karşıtları şeklinde iki ana akım meydana gelmiştir. İşte bu çalışma GDO'ların, bilimsel bir mesele olmasının yanı sıra etik, dini, sosyal, ekonomik yönlerine de dikkat çekerek konuyu fikhî bir zeminde sunmaya çalışılacaktır.

HAYVANSAL YEM KAYNAĞI OLARAK RENDERİNG ÜRÜNLERİNİN FİKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ NESLIHAN MERVENUR VURAL, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Dünya nüfusu her geçen gün artmakta ve buna bağlı olarak beslenme ciddi bir problem halini almaktadır. Besin temininde yaşanan zorluklar birçok topluluğu endişelendirmekle birlikte uzun vadeli çözüm arayışlarına yönelmektedir. Rendering işletim sistemleri ve ürünleri de bu çözüm arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sektörel anlamda hayvansal besin üreten firmalar günde binlerce hayvan kesimi yapmakta, kesimhanelerin hayvanlardan elde edilen atıkları büyük bir çevre sorununa dönüşmektedir. Bunun yanı sıra hayvan beslemede proteine olan ihtiyaç ve proteinin temin kaynaklarından biri de hayvan orjinli gıdalardır. Kesimhanelerin çevre sorunu ile hayvan beslemede ihtiyaç duyulan proteinin aynı paydada birleşmesi rendering sistemini doğurmuştur. Rendering tekniği ile kesimhane artığı olan kan, tüy, tırnak, hayvanın yenmeyen et ve organları işlemden geçirilerek, tekrardan hayvan beslemesinde protein kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu sayede kesimhaneler atıklarından kurtulmakta, hayvan besicileri de ucuz maliyete yüksek proteinli yemlere sahip olmaktadır. Ancak rendering ürünlerinin hammaddesi olan hayvansal atıklar, dini anlamda helal ve tayyip vasfını taşımakta mıdır? Şer'an yasak kılınmış olan kan, domuz gibi maddelerle hayvan beslemek doğru mudur? Bu ürünlerin istilahe, istihlak ve teğayyür gibi kavramlarla açıklanması, helal gıda açısından nasıl bir sonuç doğurmaktadır? Bu çalışmada, genel anlamda rendering ürünlerinin ne olduğu, mahiyetleri, şer'i anlamda bir sakınca barındırıp barındırmadığı hakkında bilgi verilecek, kadim gelenekte yer alan benzer konu ve fetvalar üzerinden bir değerlendirme yapılarak yukarıda zikredilen sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır. Ardından günümüz hayvan yemlerinin fikhî tahlili üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

KANATLI HAYVANLARIN ŞOKLAMA YÖNTEMİ İLE KESİMİ VE FIKHÎ HÜKÜMLERİ

ŞABAN KÜTÜK, DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

Bu tebliğde tavukların şoklama yöntemi ile kesimi meselesi ele alınacaktır. Öncelikli olarak Hanefi mezhebine göre kesim ahkamı kısaca ele alınacaktır. İkinci kısımda kanatlı hayvanların modern teknikler ile kesim metotları incelenecektir. Bu modern metotlar temel olarak iki tanedir. Birincisi hayvanların elektrik ile şoklanmasıdır. Elektrikli şoklama yöntemi ise sulu ve susuz olmak üzere iki kısımdır. İkinci metot ise kanatlıların gaz ile şoklanmasıdır. Gaz ile şoklama yöntemi hayvanı temel olarak karbondioksit gazına maruz bırakarak bilinç kaybına uğratma yöntemidir. Üçüncü kısımda ise modern tekniklerin İslam'a göre uygunluğu ve helalliyi meselesi Hanefi mezhebi bağlamında tartışılacaktır. Tebliğde konunun daha iyi anlaşılması için yer yer resimler kullanılacaktır.

KANATLI HAYVANLARIN KURU VE SULU YOLUM YÖNTEMLERİNİN FİKHÎ AÇIDAN ANALİZİ

ÜMMÜEYEMEN BALBABA, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Tavuk, hindi, kaz, ördek gibi kanatlı hayvanlar, insan sağlığı için bol ve ucuz protein kaynağı olmasına rağmen hayvanların beslenme şartları, kesim yöntemleri, tüylerin yolunması ve iç organlarının çıkarılma aşamaları, birçok riski bünyesinde barındırmaktadır. Bu tebliğde, sadece kanatlı hayvanların tüyelerinin yolunması süreci ele alınacaktır. Kesimhaneye getirilen hayvanların tüyelerinde dışkı, toz, pire gibi pislikler barınmaktadır. Ayrıca kesim aşamasında da hayvanın bedenine kan bulaşmaktadır. Tebliğin ilk aşamasında hayvanın vücuduna bulaşan pislikler, necaset bağlamında değerlendirilecektir. Buna ilaveten, suyun ne zaman necis kabul edildiğini tespit etmek amacıyla durgun ve akar su bağlamında su ve necaset ilişkisi incelenecektir. Bunu yaparken, sadece Hanefi mezhebi alimlerine ait metin ve şerhlerden istifade edilecektir. Tebliğin ikinci aşamasında, kesimhanelerde, tüy yolum süreci için yaygın olarak tercih edilen kuru yolum ve sulu yolum yöntemlerinin işleyişi incelenecektir. Bu yöntemler sürecinde, hayvanın etine necasetin sirayet etme riski vardır. Buna ek olarak, yolum süreci birçok necasetin barındığı temiz ve hijyenik olmayan bir ortamdır. Bu sebeple, hayvanın etine necasetin sirayet etme riski ve hijyen koşullarının ürünün helalliğine etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Yolum aşamasındaki hijyen koşullarını iyileştirmek amacıyla uzmanlar tarafından öne sürülen alternatiflerin ne ölçüde isabetli olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Bunları yaparken alanın uzmanları tarafından yapılan analiz ve gözlemlerden istifade edilecektir. Tebliğin son aşamasında, Hanefi mezhebi alimleri ve kanatlı hayvan bilimi uzmanlarından elde edilen veriler doğrultusunda kanatlı hayvanların kuru ve sulu yolum yöntemleri fikhî açıdan analiz edilecektir.

3.OTURUM: ŞAHISLAR-KURUMLAR-MESELELER

AZINLIK FIKHI TARTIŞMALARI (FİQH AL-AQALLİYÂT)

MUHAMMED ALİ ARSLAN, OSNABRÜCK ÜNİVERSİTESİ İSLAM İLAHİYATI FAKÜLTESİ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

İletişim ve ulaşım alanındaki süratli ve muazzam gelişmenin etkisiyle Dünya, adeta küçük bir köye döndü. Fakat Dünyadaki bu hızlı ve külli değişme, özellikle Müslümanlar için birçok problemi de beraberinde getirdi. Modernleşen ve küreselleşen dünyada, insanlar artık doğup, büyüdükleri coğrafyalarda kalmayıp, çok uzak ve çok farklı coğrafyalara göç ya da seyahat etme imkânına kavuştu. Fakat finans sisteminin değişmesi, küreselleşme ve sömürgeciliğin etkisiyle Dünya’da adaletsiz bir gelir dağılımı da ortaya çıktı ve bu adaletsiz gelir dağılımı, birçok coğrafyada ekonomik ve siyasal nedenlere bağlı büyük göçler yaşanmasına neden oldu. Son üç yüz senede ekonomi ve siyasi sahada çok büyük gelişme kaydeden Avrupalı devletlere, sömürgeciliğin de etkisiyle, çoğunluğu Müslüman olan coğrafyalardan büyük göç akımları başladı. Nitekim bugün Müslümanların yaklaşık üçte biri, gayr-i Müslim ülkelerde yaşamaktadır.

Aslında İslam hukukunda yaygın olan görüşe göre, bir Müslümanın, İslam olmayan memleketlere İlâ-yı Kelimetullâh ve dîn-i Mübîn-i İslam’ı temsil etmek haricinde yerleşmesi caiz görülmemiştir. Ancak ekonomik ve sosyal şartlar ve İslami hükümleri bilmemenin etkisiyle, milyonlarca Müslüman, gayr-i Müslim coğrafyalara göç ettiler. Her ne kadar bu gayr-i Müslim ülkelerde anayasal olarak din ve vicdan özgürlüğü olsa da, Müslümanlar bu ülkelerde birçok dîni ve sosyal problemlerle karşı karşıya kaldılar. Durumu fehme takrip için misal olarak faiz ve kadınlarla tokalaşma meselelerini ele alalım: İslam’da faizin her türüsü haramdır. Fakat küreselleşen dünya, özellikle gayr-i Müslim ülkelerde cârî olan sistem, faiz sistemidir. Bir Müslümanın, bu ülkelerde faize bulaşmadan iş kurması, ya da ev, araba gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması hatta cami bile yapması çok zordur. Yani bir yanda bu önemli ihtiyaçlar ve faize bağlı sistem, öbür yanda İslam’ın emir ve yasakları.

Diğer bir misal de: nâmahrem olan kadınlarla tokalaşma meselesidir. İslam'da bir erkek ya da kadın, helâli olmayan karşı cinsle değil ten temasında bulunmak, kapalı bir mekânda tek başlarına dahi kalamaz. Fakat gayr-i Müslim ülkelerde tokalaşma bir adet haline gelmiş olup, bunu yapmama çok büyük bir görgüsüzlük, hatta hakaret olarak değerlendirilmektedir. Hatta bazı muhafazakâr batılı ülkelerde ise, tokalaşma âdeti, radikal Müslüman belirleme testi olarak kullanılmaktadır. Yani bir yanda radikal İslamcı damgası ya da görgüsüz yaftası, öbür yanda İslam'ın emir ve yasakları. Avrupalı Müslümanlar bu ve benzeri problemlerle her gün yüzleşmektedirler.

İşte İslam tarihinde nâdir görülen bu hassas durum için, Hâlihazırda mevcut olan geleneksel Fıkıhın ve geleneksel fıkıh usulünün, gayr-i Müslim ülkelerde yaşayan Müslümanların soru ve sorunlarına yeterli gelemeyeceğini düşünen birçok âlim ve münevver zevat, (Eski Ezher Şeyhi el-Tantavî, Prof. Dr. Taha Cabir El-Alavânî ve Yusuf El-Karadavî gibi) Türkçe'de " Azınlık Fıkhı", Arapça'da "Fikhü'l-ekalliyât" veya "Fikhü'l-câliyyât", İngilizce'de ise "Fikh on minorities", "Fikh for minorities" başlıkları altında bir çözüm yolu aramakta ve fikir üretmektedirler. Bu zaman ve mekân şartlarının kilit rol oynadığı ve modern yaşam tarzının dikkate alındığı, yeni bir fıkıh ve fıkıh sistemi teklifidir. Biz bu tebliğde, bu meseleyi biraz daha yakından inceleyip, bu meseleye dair muasır âlim ve münevverlerimizin görüş ve önerilerini ortaya koymaya gayret edeceğiz.

MUHAMMED ZAHİD EL-KEVSERÎ'NİN FIKHA MODERN YAKLAŞIMLARA ELEŞTİRİSİ

NUMAN KOCAOĞLU, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLAM HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

Toplumların hayatına etki eden hadiseler, yeni bir takım düşüncelere de kaynaklık ederler. Modernite de gerek Batıda gerekse İslam dünyasında farklı fikir akımlarının doğmasına sebep olmuştur. Modernitenin İslam dünyasında tesir ettiği alanların başında toplum hukukunu da düzenleyen fıkıh ve metodolojisi olan usul-ü fıkıh gelmektedir.

Modern dönemde Müslümanların Batının gerisinde kalmasını fıkıhla irtibatlandıran çevreler, *ıslah-tecdid-ihya*, ve *reform* kavramları çerçevesinde yeni bir anlayışla meseleyi çözüme kavuşturmaya çalışmışlardır. Buna karşılık bazı müellifler de klasik fıkıh anlayışının devamından yana tavır almışlardır. XIX. yüzyılda Kahire, bu tartışmaların yapıldığı merkezlerden biridir. Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş, "Meşihat Ders Vekaleti" gibi önemli vazifelerde bulunmuş güzide âlimlerden Muhammed Zahid el-Kevserî, Mısır'a hicret ettiğinde kendisini bu tartışmaların içerisinde bulmuş, kaleme aldığı eserlerle meseleye katkıda bulunmuş önemli bir kişiliktir.

Tebliğimizde modernitenin fikhî anlayışa tesirlerini, Müslüman düşünürlerin meseleye tecdid-ıslah kavramları temelinde yaklaşma sebeplerini ve Kevserî'nin gazete-mecmualarda yayınlanan ıslah-tecdid karşıtı makaleleri, risaleleri ve muhtelif kitaplara yazdığı mukaddimeleri çerçevesinde onun, modern yaklaşımlar karşısında ki eleştirilerini ortaya koymaya çalışacağız.

GÜNÜMÜZDE YENİ EKONOMİK ŞARTLAR VE DEĞİŞEN ZENGİNLİK ORANLARINA GÖRE ZEKAT NİSAPLARI NASIL BELİRLENECEK?

ŞAHİN HANCANOV, ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ABD DOKTORA ÖĞRENCİSİ

İslamda zenginlerden alınıp fakirlere verilen mali ibadet çeşitlerinden zekatın Hz. Peygamber tarafından günün piyasa şartlarıda göz önünde bulundurularak nisapları belirlenmiş ve daha sonraki dönemlerde de bu oranlar fıkhi kaynaklarda belli ölçülerde korunmaya çalışılmıştır. Fukaha, daha çok zekatın ibadet olma vasfını öne çıkararak zekat nisabı miktarlarının da taabbudi olduğu ve genellikle değişmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. Bu nisapların korunmasında klasik dönemde piyasa şartları ve zenginlik oranlarında radikal kırılmaların yaşanmamış olmasının da etkili olduğu ifade edilebilir. Fakat günümüzde klasik döneme nazaran hem sanayi, hem finans ve üretim alanlarında yaşanan köklü değişiklikler ve değişen zenginlik oranlarından hareketle modern dönemde bazı islam hukukçuları nisabın değişen zenginlik oranlarına göre yeniden değerlendirilmesi ve tespit edilmesinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Çağdaş islam hukukçuları konuyu, nisab miktarlarının taabbudi olmadığı ve günün piyasa şartları ekseninde oluştuğunu ifade ederek temellendirmeye çalışmışlardır. Fakat modern dönemde nisab miktarlarının taabbudi olduğu ve hiçbir şart ve durumda değişiklik kabul etmeyeceğini savunan alimlerde az değildir. Bildirimde günümüzde var olan bu iki eğilimin temel bakış açılarını karşılaştıracak ve değişen şart ve durumlarda nisabın hangi kriterlerle belirlenebileceği üzerinde durmaya çalışacağım.

KATILIMCILAR

ABDULLAH DEMİRCİ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ABDULLAH DURMUŞ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ABDULLAH KÜSKÜ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ABDULLAH ONUR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ABDULLAH TIRABZON	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADEM AZ	HASEKİ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ
AHMET HAMDİ FURAT	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
AHMET TEMEL	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ALİ AYDIN	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
AYŞE AKTAŞ	BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
AYŞE YILDIRIM	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BATUHAN BUĞRA AKARTEPE	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
BİRNUR DENİZ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
HALİME ÇINAR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
MEHMET ALİ FINDIK	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
MERVE ÖZDEMİR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
MUHAMMED ALİ ARSLAN	OSNABRÜCK ÜNİVERSİTESİ
MUHAMMED SELMAN TÜFEKÇİOĞLU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
MURAT SARITAŞ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

KATILIMCILAR

MÜRTEZA BEDİR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
NAZAN KAPICI	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
NESLİHAN MERVENUR VURAL	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
NUMAN KOCAOĞLU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ÖMER KARAOĞLU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SERDAR ÖZALP	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SERVET BAYINDIR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ŞABAN KÜTÜK	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
ŞAHİN HANCANOV	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ŞEYMA AKARTEPE	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ŞEYMA ÖZDEMİR	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TUNCAY SANDIKÇI	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ÜMMÜ EYMEN BALBABA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
YASEMİN ÇINAR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
YAŞİR BEYATLI	BARTIN ÜNİVERSİTESİ

III. İSLAM HUKUKU LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

DÜZENLEME KURULU

PROF. DR. MÜRTEZA BEDİR

DOÇ.DR. NECMETTİN KIZILKAYA

YRD.DOÇ.DR. ABDULLAH TIRABZON

YRD.DOÇ.DR. AHMET TEMEL

AR-GÖR. MURAT SARITAŞ

AR-GÖR. YASİR BEYATLI

AR-GÖR. SERDAR ÖZALP

AR-GÖR. ŞABAN KÜTÜK

AR-GÖR. BATUHAN BUĞRA AKARTEPE

AR-GÖR. M.SELMAN TÜFEKÇİOĞLU